

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Π.3.2.5 Εκπαιδευτικά σενάρια και μαθησιακές δραστηριότητες,
σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές, που αντιστοιχούν σε
30 διδακτικές ώρες ανά τάξη

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία Β΄ Γυμνασίου

Θεματική ενότητα:

Ομήρου, «Ιλιάδα» Ζ: 369-529

Τίτλος:

«Ένα αντιπολεμικό έργο»

Συγγραφή: Παναγιώτα-Κυριακή Μπιτζελέρη

Εφαρμογή: Παναγιώτα-Κυριακή Μπιτζελέρη

ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

Θεσσαλονίκη 2013

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΑΞΗ: «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175), - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Ι. Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π.3.2.1. Εκπαιδευτικά σενάρια και μαθησιακές δραστηριότητες, σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές, που αντιστοιχούν σε 30 διδακτικές ώρες ανά τάξη.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Υπεύθυνοι υπο-ομάδας εργασίας αρχαίας ελληνικής γλώσσας δευτεροβάθμιας: Λάμπρος Πόλκας, Κοσμάς Τουλούμης

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμαούνα 1 – Πλατεία Σκρα Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310 459101 , Φαξ: 2310 459107, e-mail: centre@komvos.edu.gr

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Α. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Τίτλος

Ένα αντιπολεμικό έργο.

Εφαρμογή σεναρίου

Παναγιώτα-Κυριακή Μπιτζελέρη

Δημιουργία σεναρίου

Παναγιώτα-Κυριακή Μπιτζελέρη

Διδακτικό αντικείμενο

Αρχαία Ελληνική Γραμματεία (από μετάφραση)

Τάξη

Β΄ Γυμνασίου

Χρονολογία

Από 14-2-2014 έως 24-2-2014

Σχολική μονάδα

Γυμνάσιο Κολεγίου Ψυχικού

Διδακτική / θεματική ενότητα

Ομήρου, «Ιλιάδα» Ζ 369-529: Ο Έκτορας στην Τροία.

Διαθεματικό

Όχι

Εμπλεκόμενα γνωστικά αντικείμενα

-

Χρονική διάρκεια

6 διδακτικές ώρες

Χώρος

Ι. Φυσικός χώρος:

Εντός σχολείου: αίθουσα διδασκαλίας, εργαστήριο πληροφορικής.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Π. Εικονικός χώρος: ιστολόγιο/ ιστοσελίδα τάξης.

Προϋποθέσεις υλοποίησης για δάσκαλο και μαθητή

Για το παρόν σενάριο, σύμφωνα και με τον συντάκτη, οι μαθητές και ο διδάσκων είναι εξοικειωμένοι με την πλοήγηση στο διαδίκτυο και τα λογισμικά επεξεργασίας κειμένου και παρουσίασης, καθώς και με την εργασία σε ομάδες. Στο ίδιο τμήμα εξάλλου έχουν εφαρμοστεί και άλλα σενάρια. Το σχολείο διαθέτει εργαστήριο πληροφορικής με σύνδεση στο διαδίκτυο καθώς και δυνατότητα προβολής σε κεντρική οθόνη (SmartBoard ή βιντεοπροβολέα). Ο διδάσκων έχει δημιουργήσει ένα ιστολόγιο για το μάθημά του, στο οποίο οι μαθητές αναρτούν τη δουλειά τους. Τέλος, κατά την εφαρμογή αυτού του σεναρίου έχει προηγηθεί ανάλυση των βασικών θεματικών αξόνων του αποσπάσματος, τα οποία υπενθυμίζονται με καθοδηγούμενες ερωτήσεις του διδάσκοντος στην αρχή της Α΄Φάσης του σεναρίου. Η εφαρμογή έχει επαναληπτικό χαρακτήρα.

Εφαρμογή στην τάξη

Το συγκεκριμένο σενάριο εφαρμόστηκε στην τάξη.

Το σενάριο στηρίζεται

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Παναγιώτα. Κυριακή Μπιτζελέρη, «Ένα αντιπολεμικό έργο», Αρχαία Ελληνική Γραμματεία (από μετάφραση), Β΄ Γυμνασίου, 2013.

Το σενάριο αντλεί

Το παρόν σενάριο αντλεί υλικό (σκίτσο) και την ιδέα της παρατήρησης του πίνακα και του σκίτσου και τον συσχετισμό τους με το ιλιαδικό κείμενο από το σενάριο του Αντώνη Κουντούρη, που βρίσκεται αναρτημένο στην ιστοσελίδα [Η γελοιογραφία στην Εκπαίδευση](#), και αφορά τους στίχους Z 369-529 της «Ιλιάδας» του Ομήρου, που διδάσκεται στο πλαίσιο του μαθήματος της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας στη Β΄ Γυμνασίου.

Β. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ / ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στο παρόν σενάριο γίνεται προσπάθεια να «αναγνώσουν» οι μαθητές το συγκεκριμένο απόσπασμα του ομηρικού έπους τόσο ως πολεμικό κείμενο όσο και ως αντιπολεμικό, να προβληματιστούν και να κουβεντιάσουν τις διαφορετικές οπτικές γωνίες που προκύπτουν στην ανάγνωση ενός κειμένου. Κατόπιν, γίνεται προσπάθεια συσχέτισης της τέχνης του λόγου με άλλες μορφές τέχνης, όπως η ζωγραφική και το σκίτσο, αλλά και της τέχνης του λόγου ανάμεσα σε διαφορετικά κειμενικά είδη, όπως το έπος, η ποίηση και το διήγημα. Οι μαθητές γίνονται κριτικοί παρατηρητές και συνειδητοποιούν τόσο τη διπλή όψη των πραγμάτων όσο και την επιρροή του θέματος «Πόλεμος-Ειρήνη» στη ζωή του ανθρώπου και κατ' επέκταση και στην τέχνη. Οι ΤΠΕ βοηθούν τον μαθητή να προσεγγίσει τη γνώση, να την επεξεργαστεί, να τη μετασχηματίσει, εμπλουτίζοντας ή/και διαφοροποιώντας τη, αλλά και να παραγάγει τη δική του πληροφορία.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Γ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύλληψη και θεωρητικό πλαίσιο

Στόχος στο παρόν σενάριο είναι να μεταβούν οι μαθητές από την παθητική πρόσληψη έτοιμων πληροφοριών στη διερεύνηση και τη διατύπωση προσωπικής άποψης (Τσάφος 2004). Επίσης, η διδασκαλία μετατρέπεται σε «ένα επικοινωνιακό γεγονός, όπου εκπαιδευτικοί και μαθητές επιχειρούν να οργανώσουν και να διεξαγάγουν διαδικασίες που έχουν ως στόχο την απόκτηση, την τροποποίηση και την αποδόμηση αντιλήψεων, στάσεων και πρακτικών μέσα στην κοινωνική πραγματικότητα, μέσα σε ένα διδακτικό περιβάλλον που επιτρέπει τη συμμετοχή, την επιλογή και την απόφαση» (Κοσσυβάκη 2003, 29-30). Οι μαθητές καλούνται –με συνεργάτη τους τον καθηγητή (Vygotsky)- να παρατηρήσουν και να εντοπίσουν πληροφορίες και να παραγάγουν το δικό τους υλικό, ενισχύοντας περισσότερο του ενός είδη νοημοσύνης (Gardner 1983).

Δ. ΣΚΕΠΤΙΚΟ-ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΤΟΥΣ

Γνώσεις για τον κόσμο, αξίες, πεποιθήσεις πρότυπα, στάσεις ζωής

Οι μαθητές /μαθήτριες επιδιώκεται:

- Να κατανοήσουν την ύπαρξη διαφορετικών «αναγνώσεων», οπτικών ενός κειμένου.
- Να εντοπίζουν ομοιότητες και διαφορές και να συσχετίζουν γενικότερα κείμενο – σκίτσο - πίνακα ζωγραφικής.
- Να έρθουν σε επαφή με άλλες μορφές τέχνης (ζωγραφική, σκίτσο).
- Να διαμορφώσουν άποψη για θέματα όπως ειρήνη – πόλεμος – ανθρώπινα δικαιώματα, ζωή – θάνατος, ιδανικά και να την τεκμηριώσουν με επιχειρήματα.
- Να συνδέουν παλαιά και νέα γνώση, κατανοώντας την εξέλιξη, τη μετατόπισή τους (αυτογνωσία).

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Γνώσεις για τη γλώσσα

Οι μαθητές /μαθήτριες επιδιώκεται:

- Να δημιουργήσουν οι ίδιοι πολυτροπικά κείμενα με σκοπό να μεταφέρουν ένα μήνυμα.
- Να εξοικειωθούν με διάφορα κειμενικά είδη (κείμενο, αφίσα), με διάφορα είδη λόγου (έπος, διήγημα, ποίηση) και με διάφορες μορφές τέχνης (ζωγραφική, σκίτσο).
- Να ανακαλύπτουν το μήνυμα ενός έργου τέχνης.

Γραμματισμοί

Οι μαθητές /μαθήτριες επιδιώκεται:

- Να παρατηρούν και να στέκονται κριτικά απέναντι σε μια πληροφορία, σε ένα κείμενο ή σε ένα οποιοδήποτε έργο τέχνης.
- Να αναπτύξουν την παρατηρητικότητα τους.
- Να ακούν αντίθετες απόψεις, να αντικρούουν ή να επιδοκιμάζουν με επιχειρήματα και εν τέλει να διαμορφώνουν και να αναπτύσσουν τη δική τους άποψη γραπτώς ή προφορικά.
- Να εφαρμόζουν οδηγίες.
- Να παίρνουν πρωτοβουλίες.
- Να διαχειρίζονται ηλεκτρονικές πηγές και να αξιοποιούν το υλικό, όπως τους εξυπηρετεί.
- Να χρησιμοποιούν το διαδίκτυο για να έρθουν σε επαφή με διάφορα είδη τέχνης.

Διδακτικές πρακτικές

Οι μαθητές /μαθήτριες επιδιώκεται:

- Να συνεργάζονται αρμονικά στις ομάδες τους.
- Να αναθέτουν ρόλους και «αποστολές» τις οποίες θα διεκπεραιώνουν με συνέπεια και υπευθυνότητα.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

- Να δείχνουν σεβασμό στη «δουλειά» των άλλων και στη διαδικασία του μαθήματος συνολικά.
- Να παίρνουν πρωτοβουλίες και να αυτενεργούν.
- Να εκφράζουν τη γνώμη τους, αλλά και να ακούν τη γνώμη των άλλων.
- Να συνειδητοποιήσουν ότι σε θέματα τέχνης δεν επιδιώκεται απαραίτητα η σύγκλιση των απόψεων, αλλά ο εποικοδομητικός διάλογος και ο προβληματισμός, που θα οδηγήσουν σε διεύρυνση των οριζόντων.

Ε. ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Αφετηρία

Το μάθημα της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας αποτελεί ευκαιρία για πολλαπλές αναγνώσεις του εκάστοτε κειμένου. Στην παρούσα ενότητα λοιπόν υπάρχει άπλετος «χώρος» για να συζητηθεί εάν ένα κατά βάση πολεμικό – ως προς το περιεχόμενό του – έπος μπορεί να περιέχει αρκετές και «δυνατές» ειρηνικές στιγμές και κατά πόσο αυτή η αντίθεση είναι αρκετή ή ικανή να μας επιτρέπει να μιλήσουμε για αντιπολεμικό τελικά έπος. Είναι προφανές ότι σκοπός δεν είναι να χαρακτηρίσουν οι μαθητές με απόλυτη βεβαιότητα τη μία ή την άλλη άποψη ως ορθή, αλλά να προβληματιστούν, να εκφραστούν αντικρουόμενες απόψεις, να «δουν» όλοι τις διαφορετικές οπτικές γωνίες και τα μηνύματα που πολλές φορές προκύπτουν από την ύπαρξη αντιθέσεων και, εν τέλει, να διευρυνθούν οι ορίζοντες και να καλλιεργηθεί η διαλλακτικότητα. Επιπλέον, με το παρόν σενάριο επιδιώκεται να «παντρευτεί» η τέχνη του λόγου με την τέχνη της ζωγραφικής και του σκίτσου και να συνειδητοποιήσουν κατ' επέκταση οι μαθητές πως η λογοτεχνία, και το έπος ειδικότερα, δεν είναι ένα ακόμη σχολικό μάθημα, αλλά μεταφέρει προβληματισμούς άρρηκτα συνδεδεμένους με τη ζωή και την καθημερινότητα, ακόμα και του σύγχρονου ανθρώπου. Με αυτόν τον τρόπο, η διαχρονικότητα αυτών των ζητημάτων καθίσταται προφανής. Το σενάριο μπορεί να εφαρμοστεί και ως ευκαιρία για να

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

προκύψει υλικό για τη γιορτή της παγκόσμιας ημέρας των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων (1^η Δεκεμβρίου) ή, απλώς, για την καμπάνια ευαισθητοποίησης με αντίστοιχο θέμα.

Σύνδεση με τα ισχύοντα στο σχολείο

Η [ραβυωδία Ζ, στίχ. 369-529](#) αποτελεί μέρος της διδακτέας ύλης. Στους στόχους της ενότητας ([Βιβλίο Εκπαιδευτικού](#)) μάλιστα αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι στο συγκεκριμένο απόσπασμα οι μαθητές επιδιώκεται :

- Να γνωρίσουν βασικές αξίες του ηρωικού κώδικα (τιμή, *αιδώς*, ανδρεία, χρέος προς την πατρίδα κτλ.) και τον ρόλο τους στη συμπεριφορά και τη στάση ζωής του ομηρικού ήρωα.
- Να απολαύσουν μια τρυφερή οικογενειακή στιγμή, που αποτελεί αλλαγή του πολεμικού σκηνικού και ένα συγκινητικό διάλειμμα μέσα στον όλεθρο του πολέμου, εκτιμώντας παράλληλα την τέχνη με την οποία ο ποιητής μεταπλάθει ένα καθαρά ηρωικό πολεμικό έπος σε αντιπολεμική διαμαρτυρία.
- Να κατανοήσουν το περιεχόμενο του *ομηρικού ανθρωπισμού*, γνωρίζοντας τις ανθρώπινες πλευρές των ιλιαδικών ηρώων.

Αξιοποίηση των ΤΠΕ

Στο παρόν σενάριο οι μαθητές χρησιμοποιούν τις ΤΠΕ για να προσεγγίσουν τη γνώση. Με την πλοήγησή τους στο διαδίκτυο εντοπίζουν έργα τέχνης, τα οποία κατόπιν επεξεργάζονται με τον τρόπο που υποδεικνύεται από τα Φύλλα Εργασίας και τον διδάσκοντα. Οι ΤΠΕ δίνουν την ευκαιρία να γνωρίσουν έργα τέχνης και, συνεπώς, να αναπτύξουν την *οπτική νοημοσύνη* (Gardner). Στη συνέχεια, με τη βοήθεια των ΤΠΕ δημιουργούν οι ίδιοι το υλικό τους ως ενεργά υποκείμενα, προκειμένου να επικοινωνήσουν την άποψή τους σε άλλους. Επιπροσθέτως, δίνεται η ευκαιρία για πιο ενεργή συμμετοχή στις μαθησιακές διαδικασίες, ακόμα και των μαθητών με μαθησιακές δυσκολίες, εφόσον η διδασκαλία παύει να είναι μια ακόμη διάλεξη του καθηγητή, αλλά το αποτέλεσμα συνεργασίας των μαθητών με την καθοδήγηση και το συντονισμό του διδάσκοντος.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Κείμενα

Κείμενα σχολικών εγχειριδίων

Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Β΄ Γυμνασίου

[Γ. Μαγκλή, «Γιατί:»](#)

Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Β΄ Γυμνασίου, μετασελίδα «Αντιπολεμικά κείμενα και τραγούδια» στο εμπλουτισμένο βιβλίο μαθητή

[Τάσος Λειβαδίτης, «Αν θέλεις να λέγεις άνθρωπος»](#)

Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Γ΄ Λυκείου

[Α. Σαμαράκη, «Το ποτάμι»](#)

Ομηρικά Έπη: «Ιλιάδα» Β΄ Γυμνασίου

[Z 369-529](#)

[Βιβλίο Εκπαιδευτικού](#)

Υποστηρικτικό/εκπαιδευτικό υλικό

Φωτογραφίες/ Εικόνες

Μιχάλης Κουντούρης, [Αντιπολεμικό σκίτσο](#) [πηγή: “Educartoon” – Η Γελοιογραφία στην Εκπαίδευση].

Διδακτική πορεία / στάδια / φάσεις

Α΄ Φάση

4 διδακτικές ώρες

Κατά την εφαρμογή, σύμφωνα και με τον συντάκτη του σεναρίου, οι μαθητές χωρίζονται σε τέσσερις ομάδες, και ο διδάσκων διαβάζει ο ίδιος το απόσπασμα της ραψωδίας Z στίχοι 369-529 και απευθύνει στην ολομέλεια συγκεκριμένες ερωτήσεις, προκειμένου αφενός να εξασφαλιστεί ότι όλοι οι μαθητές θυμούνται κάποια βασικά στοιχεία της ανάλυσης (που έχει προηγηθεί) και αφετέρου να εστιάσουν την προσοχή τους στην οικογένεια του Έκτορα και στη διαφορετική στάση Ανδρομάχης - Έκτορα στο θέμα της μάχης. Πιο συγκεκριμένα, οι ερωτήσεις είναι οι ακόλουθες:

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

1. Ποια είναι η επιχειρηματολογία της Ανδρομάχης και ποια του Έκτορα; Ποιες διαφορές εντοπίζονται;
2. Ποιος είναι ο ρόλος του Αστυνάκτα στο απόσπασμα; Τι κατορθώνεται με την παρουσία του;
3. Πώς χαρακτηρίζετε τον Έκτορα ως σύζυγο, ως πολεμιστή και ως πατέρα; Εντοπίζετε αντιφατικά χαρακτηριστικά;

Οι μαθητές απαντούν προφορικά και ο διδάσκων κρατά στον πίνακα τους βασικούς άξονες των απαντήσεων με λέξεις-κλειδιά. Αναμένεται στο σημείο αυτό μια πρώτη αναφορά στα θέματα ειρήνη-πόλεμος, γυναίκα-άντρας, σύζυγος-πολεμιστής, οικογένεια, ηρωικός θάνατος - οικογενειακή ζωή κ.λπ.

Στη συνέχεια, δίνεται η οδηγία στους μαθητές να εντοπίσουν στο ιστολόγιο της τάξης τους το όνομα της ομάδας τους, να ανοίξουν και να επεξεργαστούν το αντίστοιχο Φύλλο Εργασίας. Η κάθε ομάδα έχει ως αποστολή να εντοπίσει στο διαδικτυο ένα έργο τέχνης (σκίτσο, ποίημα και δύο διηγήματα) και, κατόπιν, να τα επεξεργαστεί σημειώνοντας το κεντρικό θέμα, τις ομοιότητες και τις διαφορές από το ιλιαδικό κείμενο, τις πιθανές αντιφάσεις που προκύπτουν και τον πιθανό τρόπο συσχετισμού του με το συγκεκριμένο απόσπασμα της ραψωδίας Ζ. Σε αυτή τη φάση οι μαθητές πλοηγούνται στο διαδικτυο σε καθορισμένους ιστοτόπους, εντοπίζουν το υλικό που ζητείται και, κατόπιν, αφού το παρατηρήσουν/ διαβάσουν προσεκτικά, εστιάζουν στις αντιφάσεις που αφορούν το θέμα «πόλεμος - ειρήνη». Οι ομάδες δουλεύουν συνεργατικά. Στο τέλος της φάσης αυτής οι απαντήσεις παρουσιάζονται στην ολομέλεια - με ταυτόχρονη παρουσίαση του σκίτσου και ανάγνωση των διηγημάτων αντίστοιχα - και οι ομάδες δέχονται ερωτήσεις τόσο από τους συμμαθητές τους όσο και από τον διδάσκοντα, προκειμένου να ανοίξει συζήτηση, να ακουστούν οι διαφορετικές οπτικές και να έρθουν όλοι οι μαθητές σε επαφή με όλα τα έργα τέχνης.

Η αξιολόγηση κατά τη διάρκεια της Α΄ φάσης προκύπτει διαμορφωτικά, όπως ορίζεται από τον συντάκτη του σεναρίου. Ο διδάσκων αξιολογεί τις απαντήσεις των μαθητών σε όλη τη διάρκεια της μαθησιακής διαδικασίας και τις παρουσιάσεις τους στην ολομέλεια. Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι η 5^η ομάδα που επεξεργαζόταν τον πίνακα του Εγγονόπουλου δε δημιουργήθηκε, γιατί ο διδάσκων έκρινε ότι οι μαθητές δε θα μπορούσαν να προσεγγίσουν τις δραστηριότητες με την απαιτούμενη ωριμότητα.

Β΄ Φάση

2 διδακτικές ώρες

Στη Β΄ φάση, σύμφωνα με τις οδηγίες του συντάκτη, οι μαθητές βρίσκουν στο ιστολόγιο της τάξης τους το δεύτερο κοινό Φύλλο Εργασίας και ακολουθούν τις οδηγίες που αναγράφονται σε αυτό. Δημιουργούν, λοιπόν, ένα πολυτροπικό κείμενο της επιλογής τους (αφίσα, σκίτσο, βίντεο, τραγούδι, γελοιογραφία κ.λπ.) με θέμα «Ειρήνη vs Πόλεμος». Οι μαθητές παρουσιάζουν το υλικό που δημιουργούν στην ολομέλεια της τάξης, με βάση το οποίο και αξιολογούνται. Ο διδάσκων μεταξύ των προτεινόμενων ερωτήσεων επιλέγει να ρωτήσει:

- -Εάν τελικά θεωρούν αντιπολεμικό το μήνυμα της ραψωδίας Ζ.
- -Ποιες νέες ιδέες/ γνώσεις αποκόμισαν οι οποίες διεύρυναν τον τρόπο σκέψης τους.
- -Εάν λειτούργησαν αποτελεσματικά ως ομάδα. Τι τους βοήθησε. Τι τους δυσκόλεψε.
- -Εάν ήταν σαφείς οι οδηγίες στα Φύλλα Εργασιών.

Οι απαντήσεις σε γενικές γραμμές συνοψίζονται στα εξής:

- -Φαίνεται εντονότερα ο πόνος των αγαπημένων προσώπων που προκαλείται εξαιτίας του πολέμου. Ως εκ τούτου, προκύπτει έμμεσα η σκέψη ότι ο

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

πόλεμος, όσο και αν αναδεικνύει πράξεις ανδρείες, τελικά προκαλεί απέραντη θλίψη.

- -Τα πράγματα δεν είναι όπως φαίνονται.
- -Διαφορετικά είδη τέχνης έχουν κοινή αφετηρία έμπνευσης ή/και κοινό μήνυμα.
- -Οι ομάδες συνεργάστηκαν καλά. Κυρίως επειδή ήταν φίλοι και είχαν συνεργαστεί και σε άλλα σενάρια.
- -Τα Φύλλα Εργασίας ήταν κατανοητά, αλλά όχι ισότιμα. Οι ομάδες που επεξεργάστηκαν τα διηγήματα θεώρησαν ότι δούλεψαν περισσότερο από τις άλλες.
- Όλες οι εργασίες που παρήγαγαν οι ομάδες αναρτώνται στον ιστότοπο του μαθήματος για να έχουν πρόσβαση όλοι οι μαθητές. Λόγω έλλειψης χρόνου δεν είναι δυνατή η περαιτέρω προβολή ή/ και επεξεργασία του υλικού.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΣΤ. ΦΥΛΛΟ/Α ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Α΄ Φάση

Φύλλο Εργασίας

Ομάδα «Σκίτσο»

Αφού μελετήσετε το ακόλουθο [σκίτσο](#), να απαντήσετε στις παρακάτω ερωτήσεις.

1. Τι παρατηρείτε στο σκίτσο; Εστιάστε αφενός στα αντικείμενα κι αφετέρου στο κράνος.
2. Ποιο θεωρείτε ότι είναι το κεντρικό θέμα του; Υπάρχει αντίφαση και ποια;
3. Πώς θα μπορούσε να συσχετιστεί το σκίτσο με την ομηρική αφήγηση;

Να γράψετε την απάντησή σας σε αρχείο επεξεργασίας κειμένου ή παρουσίασης και να το αποθηκεύσετε στο ιστολόγιο της τάξης σας με το όνομα της ομάδας σας.

Να παρουσιάσετε το υλικό σας στην ολομέλεια.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Ομάδα «Κείμενο Σαμαράκη»

Αφού διαβάσετε το διήγημα [«Το Ποτάμι»](#) του Α. Σαμαράκη, να απαντήσετε στις ακόλουθες ερωτήσεις.

1. Ποιο είναι κατά τη γνώμη σας το κεντρικό θέμα του; Εστιάστε αφενός στην ιστορία/ την πλοκή και αφετέρου στο μήνυμα που προκύπτει από αυτή.
2. Πώς θα μπορούσε να συσχετιστεί το διήγημα αυτό με την ομηρική αφήγηση;

Να γράψετε την απάντησή σας σε αρχείο επεξεργασίας κειμένου ή παρουσίασης και να το αποθηκεύσετε στο ιστολόγιο της τάξης σας με το όνομα της ομάδας σας.

Να παρουσιάσετε το υλικό σας στην ολομέλεια.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Ομάδα «Ποίημα Λειβαδίτη»

Αφού διαβάσετε το ποίημα [«Αν θες να λέγεσαι άνθρωπος»](#) του Τ. Λειβαδίτη, να απαντήσετε στις ακόλουθες ερωτήσεις.

1. Ποιο είναι κατά τη γνώμη σας το κεντρικό θέμα του; Εστιάστε αφενός στις εικόνες που περιγράφονται και αφετέρου στο μήνυμα που μεταδίδεται.
2. Πώς θα μπορούσε να συσχετιστεί το ποίημα αυτό με την ομηρική αφήγηση;

Να γράψετε την απάντησή σας σε αρχείο επεξεργασίας κειμένου ή παρουσίασης και να το αποθηκεύσετε στο ιστολόγιο της τάξης σας με το όνομα της ομάδας σας.

Να παρουσιάσετε το υλικό σας στην ολομέλεια.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Ομάδα «Κείμενο Μαγκλή»

Αφού διαβάσετε το διήγημα [«Γιατί:»](#) του Γ. Μαγκλή, να απαντήσετε στις ακόλουθες ερωτήσεις.

1. Ποιο είναι κατά τη γνώμη σας το κεντρικό του θέμα; Εστιάστε αφενός στην ιστορία/ την πλοκή και αφετέρου στο μήνυμα που προκύπτει από αυτή.
2. Πώς θα μπορούσε να συσχετιστεί το διήγημα αυτό με την ομηρική αφήγηση;

Να γράψετε την απάντησή σας σε αρχείο επεξεργασίας κειμένου ή παρουσίασης και να το αποθηκεύσετε στο ιστολόγιο της τάξης σας με το όνομα της ομάδας σας.

Να παρουσιάσετε το υλικό σας στην ολομέλεια.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Β' Φάση

Κοινό Φύλλο Εργασίας

Να φτιάξετε ένα πολυτροπικό κείμενο της επιλογής σας (αφίσα, σκίτσο, γελοιογραφία, βίντεο, ζωγραφικό σχέδιο, τραγούδι κ.λπ.) με θέμα «Ειρήνης vs Πόλεμος» για να χρησιμοποιηθεί στην καμπάνια ευαισθητοποίησης που διοργανώνεται από το σχολείο σας με αφορμή την παγκόσμια ημέρα Ανθρώπινων Δικαιωμάτων. Το υλικό, αφού παρουσιαστεί στην ολομέλεια, αναρτάται στον ιστότοπο του μαθήματος.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ζ. ΑΛΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ

Με αφορμή το παρόν σενάριο οι μαθητές μπορούν να επισκεφτούν οργανώσεις όπως η Διεθνής Αμνηστία, ή μουσεία, όπως το Πολεμικό Μουσείο. Είναι ευκαιρία, επίσης, να παρακολουθήσουν οι μαθητές την προβολή ταινίας με αντιπολεμικό περιεχόμενο ή να προγραμματίσουν την παρακολούθηση μιας θεατρικής παράστασης με σχετικό θέμα.

Λόγω έλλειψης χρόνου, κατά την εφαρμογή του σεναρίου δεν πραγματοποιείται κάποια από τις παραπάνω δράσεις.

Η. ΚΡΙΤΙΚΗ

Κατά την εφαρμογή του σεναρίου οι ομάδες δουλεύουν με αρκετή αποτελεσματικότητα και παράγουν αξιόλογο υλικό. Καταφέρνουν σε μεγάλο βαθμό να συνδυάσουν το ιλαδικό κείμενο με τις άλλες μορφές τέχνης και αυτό αποτελεί έμπνευση για τους ίδιους για να δημιουργήσουν το δικό τους υλικό. Είναι, ωστόσο, απαραίτητο να σημειωθεί ότι οι ομάδες που επεξεργάζονται τα διηγήματα χρειάζονται περισσότερο χρόνο. Ως εκ τούτου, προκαλούνται ορισμένα προβλήματα στο συγχρονισμό των ομάδων και διαμαρτυρίες από ορισμένους μαθητές. Ένα ακόμη θέμα που προκύπτει είναι οι επιφανειακές και ελλιπείς, ως επί το πλείστον, κρίσεις και σκέψεις των μαθητών αναφορικά με τα άγνωστα κείμενα. Από τη συγκεκριμένη παρατήρηση προκύπτει, βέβαια, και η ανάγκη για περισσότερες δραστηριότητες με παράλληλα κείμενα, προκειμένου να απαγκιστρωθεί η φαντασία και να καλλιεργηθεί η κρίση των μαθητών. Ο διδάσκων είναι απαραίτητο να επέμβει ζητώντας διευκρινίσεις ή/ και θέτοντας ερωτήματα που βοηθούν τους μαθητές να προχωρήσουν λίγο τη σκέψη τους «π.χ. τι μπορεί να συμβολίζει..., ποιο είναι το μήνυμα..., πώς δρα και πώς νιώθει ο ήρωας..., εντοπίστε φράσεις που σας κάνουν εντύπωση για να τις χρησιμοποιήσετε ως σλόγκαν στην παρουσίασή σας... κ.λπ.». Τέλος, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, ο διδάσκων επιλέγει στην παρούσα εφαρμογή να μη

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

δημιουργηθεί η ομάδα που επεξεργάζεται τον πίνακα του Εγγονόπουλου για λόγους που έχουν να κάνουν με τη δυναμική του συγκεκριμένου τμήματος. Το σενάριο χρησιμοποιείται για επανάληψη, εμπέδωση και επέκταση της γνώσης και εκ του αποτελέσματος αυτό αποτιμάται θετικά, μιας και οι μαθητές νιώθουν σιγουριά και έχουν κατανοήσει όσο το δυνατόν καλύτερα το ιλιαδικό κείμενο, γεγονός που τους επιτρέπει να το συσχετίσουν ευκολότερα με τα «άγνωστα» σε αυτούς έργα τέχνης.

Θ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Δημητρακοπούλου, Α. 1998. «Σχεδιάζοντας εκπαιδευτικά λογισμικά – Από τις εμπειρικές προσεγγίσεις στη διεπιστημονική θεώρηση», *Σύγχρονη Εκπαίδευση* 100 & 101, σσ. 114-123 & 95-103
- Gardner, H. 1983. *Frames of mind: The Theory of Multiple Intelligences*. New York: Basic Books
- Κοσσυβάκη, Φ. 2003, *Εναλλακτική Διδακτική. Προτάσεις για τη Μετάβαση από τη Διδακτική του Αντικειμένου στη Διδακτική του Ενεργού Υποκειμένου*. Αθήνα: Gutenberg
- Κουτσογιάννης, Δ. 2007. *Πρακτικές ψηφιακού γραμματισμού νέων εφηβικής ηλικίας και (γλωσσική) εκπαίδευση*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/studies/ict/teens/index.html [27.6.2013]
- Τσάφος, Β. 2004. *Η διδασκαλία της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας και Γλώσσας. Για μια εναλλακτική μαθητεία στον αρχαίο κόσμο*. Αθήνα: Μεταίχμιο
- Φουντοπούλου, Μ-Ζ. 2006. «Αρχές Μάθησης και καλλιέργεια της κριτικής σκέψης: εφαρμογή στο μάθημα των αρχαίων ελληνικών». Στο *Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης*, 3^ο Πανελλήνιο

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Συνέδριο με θέμα: «Κριτική, Δημιουργική, Διαλεκτική Σκέψη στην Εκπαίδευση: Θεωρία και Πράξη». Αθήνα: Ατραπός.

Vygotsky, L. S. 1978. *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Δικτυογραφία

Κουντούρης, Α. Διδακτική πρόταση στην Ιλιάδα Ραψωδία Ζ στίχοι 369-529:
<http://www.educartoon.gr/lessons/%CF%81%CE%B1%CF%88%CF%89%CE%B4%CE%AF%CE%B1-%CE%B6/> [7.7.2013]

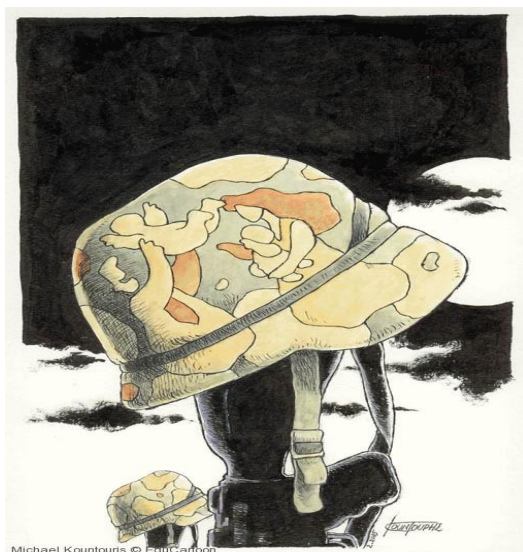
Project Zero-Visible Thinking

http://www.pz.gse.harvard.edu/visible_thinking.php [27.6.2013]

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ακολουθεί το υλικό που δίνεται μέσω συνδέσμων στις ομάδες.

Μ. ΚΟΥΝΤΟΥΡΗΣ-ΣΚΙΤΣΟ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Γιατί; (διήγημα)

ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΛΛΟΓΗ *διηγημάτων Δεν υπάρχουν αμαρτωλοί (1956)* Γ. Μαγκλή

Σουρούπωνε και η μάχη που είχε αρχίσει σύναυγα* κόπασε πια. Λίγη ώρα πριν έπεφτε ακόμη αραιό λιανοντούφεκο. Κάποιος θερμόαιμος χτυπούσε στο πείσμα του οχτρού.

Όμως τώρα ήταν πλέρια ησυχία. Ο μεγάλος ήλιος που ολημερίς τσουρουφλούσε φίλους κι οχτρούς είχε γυρίσει πια να ξεκουραστεί. Σιχάθηκε να βλέπει τους ανθρώπους να σκοτώνονται συναμεταξύ τους κι έκλεισε τα μάτια να ξεχάσει.

Ο νέος στρατιώτης ακούμπησε απάνω στο βράχο το ντουφέκι και το κράνος, άνοιξε τα χέρια πλατιά να ξεμουδιάσει το απανωκόρμι, ανάσανε βαθιά κάνα δυο φορές και βιαστικός βάλθηκε να κατηφορίζει την πλαγιά, να φτάξει πιο γρήγορα στη ρεματιά που από χτες είχε σημάνει* μια φλεβίτσα γάργαρο, πεντακάθαρο νερό. Ήτανε δροσιά κάτω εκεί και το βρεμένο χορτάρι μύριζε όμορφα. Ο νέος στρατιώτης έσκυψε πάνω από την ξεχειλισμένη γουρνίτσα* κι ήπιε άφθονο το κρύο νεράκι. Η φλόγα έσβησε από τα σωθικά του.

«Αχ, τι δροσιά...», είπε. Έσκυψε πάλι, χούφτιασε το νερό και το 'χυσε στο πρόσωπο κι απάνω στο κεφάλι. Δροσίστηκε, καθαρίστηκε, μέρεψε.* Έγινε άλλος άνθρωπος. Σήκωσε ψηλά το κεφάλι κοίταξε τον ουρανό και μίλησε χαρούμενα.

- Θε μου, όμορφη 'ναι η ζωή του ανθρώπου. Κάνε με το καλό να τελέψει* γρήγορα ο πόλεμος, να γυρίσω πίσω στο σπίτι κοντά στη γριά μανούλα που με καρτερά και κοντά στ' αδέρφια μου.

Τέλεψε το λόγο, χάιδεψε ακόμα με το χέρι, με το μάτι το δροσερό νεράκι. Σηκώθηκε να φύγει. Αξάφνου άκουσε πλάι του περπατηξιά, εκεί, από την άλλη μεριά της ανηφόρας, κι έστριψε απότομα το κεφάλι να δει.

Ένας άλλος στρατιώτης, οχτρός, κατέβαινε και τούτος ξέγνοιαστος και ξαρμάτωτος,*να πει από τη γουρνίτσα, να δροπιστεί και, με τον τρόπο τούτο, να

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ευχαριστήσει το Θεό, που τον προστάτευε και τον φύλαξε και τη μέρα τούτη. Μα ο πρώτος στρατιώτης ξέχασε ολότελα τα όσα τώρα θα είπαι αγναντεύοντας τον ήσυχο ουρανό και μονοστιγμής τράβηξε από τη μέση του το πιστόλι και το πρότεινε στον οχτρό.

Ο άλλος που ερχότανε διψασμένος από την ολόήμερη κάψα,* κι ένιωθε κιόλας να λαγαρίζει μέσα του το τρεχούμενο νεράκι και να του δροσίζει τα πυρωμένα σωθικά, τρομαγμένος τώρα μπρος στο απλωμένο πιστόλι σήκωσε μονομιάς τα χέρια και κάτι είπαι στη γλώσσα του παρακλητικά, με φοβισμένη, συγκινημένη φωνή.

Τάχατες ήθελε να πει:

- «Κοίταξέ με, αδερφέ μου, είμαι ολομόναχος και άοπλος. Δίψασα πολύ και ήρθα να πιω λίγο νεράκι. Λυπήσου με, είμαι αθώος, χάρισέ μου τη ζωή. Κοίταξε, είμαι νέος πολύ και ξέρεις, μια γριά μάνα που δεν έχει στον κόσμο άλλο κανένα, με καρτερά».

Μα ο νέος στρατιώτης ξέχασε μονομιάς το Θεό. Έχασε τον άνθρωπο, πίεσε τη σκαντάλη και η σφαίρα γλίστρησε από την κάνη και χτύπησε κατάστηθα τον οχτρό.

Ο άνθρωπος κυλίστηκε πάνω στη γης σπαράζοντας και βογκώντας.

Ο νέος στρατιώτης, νευρικός πολύ, σίμωσε το χτυπημένο και στάθηκε απάνω του κοιτώντας τον.

Ο ξένος ήτανε πεσμένος ανάσκελα. Σάλευε σπασμωδικά, κούναγε τα πόδια κι έσφιγγε τα δυο χέρια του απάνω στο στήθος.

Τα χλωμά πονεμένα χείλη κινιόντουσαν σιωπηλά. Τα ορθάνοιχτα μάτια κοιτούσαν γιομάτα απορία και φόβο το νέο στρατιώτη. Και πάνω σε όλο το πρόσωπο: μέτωπο, μάτια, χείλη, ήταν περιχυμένα ο ανθρώπινος πόνος και το ξάφνιασμα.

Του νέου στρατιώτη τού φάνηκε σαν να τότε ρωτούσε:

«Γιατί το 'κανες το κακό τούτο, αδερφέ μου άνθρωπε; Γιατί θέλησες να κριματιστείς,* να πάρεις στο λαιμό σου το αίμα ενός αθώου; Παρακάλαγα το Θεό να

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

μ' έχει καλά και να γυρίσω γρήγορα στο χωριό, ν' αγκαλιάσω τη μανούλα μου και να της φιλήσω τα κουρασμένα ματάκια».

Κι όσο ο νέος στρατιώτης τον κοίταζε, θάρρευε ότι τα πικραμένα χείλη του πληγωμένου τού μίλαγαν, του έλεγαν τον πόνο και το παράπονό του.

«Κι ακόμα, σα να του 'λεγε, μια κοπελίτσα με περίμενε. Είχαμε κάνει όνειρα πολλά μαζί και καρτέραγε να σταματήσει ο καταραμένος πόλεμος να γυρίσω στο χωριό. Μα τώρα, αδερφέ μου, να, κοίταζε πώς με κατάντησες».

Ένα σκληρό χέρι έσφιγγε την καρδιά του νέου στρατιώτη.

Σιδερένιος κύκλος πέρασε γύρω από το κεφάλι του, του το 'σφιγγε και τον πόναγε. Τα μάτια καίγανε. Τον έπιασε παράξενο κακό κι άρχισε να τρέχει την ανηφόρα. Γλίστραγε, έπεφτε, πετιόταν απάνω και ξανά πάλι έτρεχε.

Μεσοστρατίς του βουνού σταμάτησε. Δεν μπορούσε άλλο. Λαχάνιασε, πιάστηκε η καρδιά του, κουράστηκαν τα πόδια, λύγισαν τα γόνατα. Έμεινε εκεί ασάλευτος με το κεφάλι σκυμμένο να σκέφτεται. Μα να σκεφτεί δεν μπορούσε. Χτύπαγαν τα μηνίγγια, το κεφάλι βούιζε. Αξάφνου, χωρίς καλά καλά να ξέρει τι κάνει, βάλθηκε να τρέχει πάλι την πλαγιά κατηφορίζοντας. Μέσα στο μυαλό του τώρα καρφώθηκε μια σκέψη: να προφτάξει, να βοηθήσει το χτυπημένο.

- Θε μου, μουρμούρισε, λυπήσου τον, λυπήσου με. Άφησέ τον να ζήσει.

Έφταξε στη ρεματιά, σίμωσε το χτυπημένο. Τον άγγιξε· ήτανε ζεστός.

Άπλωσε τα χέρια, τα πέρασε με προσοχή κάτω από το πληγωμένο κορμί, τ' αγκάλιασε ολόγυρά του, τον έσυρε απάνω του και τον κράτησε έτσι σφιχτά. Χτύπαγε η καρδιά βουτημένη στην αγωνία. Τρυφεράδα και πόνος, αγάπη και φροντίδα, όλα τούτα μαζί τότε συνεπήραν.

Σιγά, προσεχτικά, τον έφερε ίσαμε τη γουρνίτσα και τον ακούμπησε απάνω στο γρασίδι· πήρε το νερό, που με λαχτάρα κατέβηκε να πιει, και του 'βρεξε τα μαλλιά, του καθάρισε το νεανικό, ωραίο πρόσωπο, του 'σβησε το λεπτό ματωμένο αυλάκι που

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ήχε στεγνώσει εκεί στην αριστερή μεριά του στομάτου. Του πήρε το χέρι, το άπλωσε απάνω στην ανοιχτή δική του παλάμη και το απαλοχάιδευε.

- Αδερφέ μου, του 'λεγε γλυκά, τρυφερά, αδερφέ μου, συχώρα με· και τα δάκρυα τρέχαν καυτά.

Η νύχτα κατέβηκε ολούθες και απλωμένο σκοτάδι τούς τύλιξε.

- Καλέ μου, πονεμένη μου αδερφέ, μουρμούρισε ο νέος στρατιώτης συντριμμένος. Συχώρα με, καλέ μου, δεν το 'θελα· δεν είμαι φονιάς, σου τ' ορκίζομαι, δεν είμαι φονιάς. Να, μια στιγμή μονάχα ξέχασα πως είμαι άνθρωπος, ξέχασα πως είσαι άνθρωπος, αδερφός μου. Πως μάνα και σένα σε περιμένει στο φτωχικό της: μάνα και πατέρας κι αδέρφια. Ξέχασα, γιατί αυτοί οι κακούργοι θέλανε να με κάνουν να ξεχάσω.

Θυμήθηκε τα λόγια που τους μάθαιναν κι έστρεψε πέρα το βλέμμα ανταριασμένο και άγριο μες στο σκοτάδι. Ύστερα τότε συνεπήρε πάλι ο πόνος. Απαλοχάιδευε το χέρι του χτυπημένου και τα δάκρυα ξεχειλίζαν και το μούσκευαν. Όμως ο άλλος πια δεν άκουγε· μήδ' ένιωθε. Η ψυχή του είχε πετάξει και το τυραγνισμένο κορμί άρχισε να σκεβρώνει.* Το σκοτάδι πύκνωσε πιότερο και σκέπασε τους δυο ανθρώπους: φονιά και θύμα, που στέκονταν πλάι πλάι και που ο ένας απαλοχάιδευε το χέρι του άλλου και του μουρμούριζε λόγια αγάπης και πόνου, σα να 'τανε φίλοι παλιοί, σα να 'τανε αδέρφια. Λόγια αγάπης που ο άλλος πια δεν άκουγε.

Το ποτάμι(διήγημα)

ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΛΛΟΓΗ *διηγημάτων Ζητείται ελπίς (1954)* Α. Σαμαράκη

Η διαταγή ήτανε ξεκάθαρη: Απαγορεύεται το μπάνιο στο ποτάμι, ακόμα και να πλησιάζει κανένας σε απόσταση λιγότερο από διακόσια μέτρα. Δε χώραγε λοιπόν καμιά παρανόηση. Όποιος την παρέβαινε τη διαταγή, θα πέρναγε στρατοδικείο.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Τους τη διάβασε τις προάλλες ο ίδιος ο ταγματάρχης. Διέταξε γενική συγκέντρωση, όλο το τάγμα, και τους διάβασε. Διαταγή της Μεραρχίας! Δεν ήτανε παίζε γέλασε.

Είχανε κάπου τρεις βδομάδες που είχαν αράξει δώθε από το ποτάμι. Κείθε από το ποτάμι ήταν ο εχθρός, οι Άλλοι όπως τους λέγανε πολλοί.

Τρεις βδομάδες απραξία. Σίγουρα δε θα βάσταγε πολύ τούτη η κατάσταση, για την ώρα όμως επικρατούσε ησυχία.

Και στις δυο όχθες του ποταμού, σε μεγάλο βάθος, ήτανε δάσος. Πυκνό δάσος. Μες στο δάσος είχανε στρατοπεδεύσει και οι μεν και οι δε.

Οι πληροφορίες τους ήτανε πως οι Άλλοι είχανε δυο τάγματα εκεί. Ωστόσο, δεν επιχειρούσαν επίθεση, ποιος ξέρει τι λογαριάζανε να κάνουν. Στο μεταξύ, τα φυλάκια, και από τις δυο μεριές, ήταν εδώ κι εκεί κρυμμένα στο δάσος, έτοιμα για παν ενδεχόμενο.

Τρεις βδομάδες! Πώς είχανε περάσει τρεις βδομάδες! Δε θυμόντουσαν σ' αυτόν τον πόλεμο, που είχε αρχίσει εδώ και δυόμισι χρόνια περίπου, άλλο τέτοιο διάλειμμα σαν και τούτο.

Όταν φτάσανε στο ποτάμι, έκανε ακόμα κρύο. Εδώ και μερικές μέρες, ο καιρός είχε στρώσει. Άνοιξη πια!

Ο πρώτος που γλίστρησε κατά το ποτάμι ήτανε λοχίας. Γλίστρησε ένα πρωινό και βούτηξε. Λίγο αργότερα, σύρθηκε ως τους δικούς του, με δυο σφαίρες στο πλευρό. Δεν έζησε πολλές ώρες.

Την άλλη μέρα, δυο φαντάροι τραβήξανε για κει. Δεν τους ξαναείδε πια κανένας. Ακούσανε μονάχα πολυβολισμούς, και ύστερα σιωπή.

Τότε βγήκε η διαταγή της Μεραρχίας.

Ήτανε ωστόσο μεγάλος πειρασμός το ποτάμι. Τ' ακούγανε που κυλούσε τα νερά του και το λαχταρούσανε. Αυτά τα δυόμισι χρόνια, τους είχε φάει η βρώμα.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Είχανε ξεσυνηθίσει ένα σωρό χαρές. Και να, τώρα, που είχε βρεθεί στο δρόμο τους αυτό το ποτάμι. Αλλά η διαταγή της Μεραρχίας...

— Στο διάολο η διαταγή της Μεραρχίας! είπε μέσ' από τα δόντια του κείνη τη νύχτα.

Γύριζε και ξαναγύριζε και ησυχία δεν είχε. Το ποτάμι ακουγότανε πέρα και δεν τον άφηνε να ησυχάσει.

Θα πήγαινε την άλλη μέρα, θα πήγαινε οπωσδήποτε. Στο διάολο η διαταγή της Μεραρχίας!

Οι άλλοι φαντάροι κοιμόντουσαν. Τέλος τον πήρε κι αυτόν ο ύπνος. Είδε ένα όνειρο, έναν εφιάλτη. Στην αρχή, το είδε όπως ήτανε: ποτάμι. Ήτανε μπροστά του αυτό το ποτάμι και τον περίμενε. Κι αυτός, γυμνός στην όχθη, δεν έπεφτε μέσα. Σα να τον βάσταγε ένα αόρατο χέρι (...)

Εύπνησε βαλαντωμένος· δεν είχε ακόμα φέξει...

Φτάνοντας στην όχθη, στάθηκε και το κοίταξε. Το ποτάμι! Ωστε υπήρχε λοιπόν αυτό το ποτάμι; Ώρες ώρες, συλλογιζότανε μήπως δεν υπήρχε στ' αλήθεια. Μήπως ήτανε μια φαντασία τους, μια ομαδική ψευδαίσθηση.

Είχε βρει μια ευκαιρία και τράβηξε κατά το ποτάμι. Το πρωινό ήτανε θαύμα! Αν ήτανε τυχερός και δεν τον παίρνανε μυρουδιά... Να πρόφτανε μονάχα να βουτήξει στο ποτάμι, να μπει στα νερά του, τα παρακάτω δεν τον νοιάζανε.

Σ' ένα δέντρο, στην όχθη, άφησε τα ρούχα του, και όρθιο πάνω στον κορμό, το τουφέκι του. Έριξε δυο τελευταίες ματιές, μια πίσω του, μην ήτανε κανένας από τους δικούς του, και μια στην αντίπερα όχθη, μην ήτανε κανένας από τους Άλλους. Και μπήκε στο νερό.

Από τη στιγμή που το σώμα του, ολόγυμνο, μπήκε στο νερό, τούτο το σώμα που δυόμισι χρόνια βασανιζότανε, που δυο τραύματα το είχανε ως τώρα σημαδέψει,

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

από τη στιγμή αυτή ένιωσε άλλος άνθρωπος. Σα να πέρασε ένα χέρι μ' ένα σφουγγάρι μέσα του και να τα 'σβησε αυτά τα δύομισι χρόνια.

Κολυπούσε πότε μπρούμυτα, πότε ανάσκελα. Αφηνότανε να τον πηγαίνει το ρεύμα. Έκανε και μακροβούτια...

Ήταν ένα παιδί τώρα αυτός ο φαντάρος, που δεν ήταν παρά εικοσιτριώ χρονώ κι όμως τα δύομισι τελευταία χρόνια είχαν αφήσει βαθιά ίχνη μέσα του.

Δεξιά κι αριστερά, και στις δυο όχθες, φτερουγίζανε πουλιά, τον χαιρετούσανε περνώντας πότε πότε από πάνω του.

Μπροστά του, πήγαινε τώρα ένα κλαδί που το έσερνε το ρεύμα. Βάλθηκε να το φτάσει μ' ένα μονάχα μακροβούτι. Και το κατάφερε. Βγήκε από το νερό ακριβώς δίπλα στο κλαδί. Ένιωσε μια χαρά! Αλλά την ίδια στιγμή είδε ένα κεφάλι μπροστά του, κάπου τριάντα μέτρα μακριά.

Σταμάτησε και προσπάθησε να δει καλύτερα.

Και κείνος που κολυπούσε εκεί τον είχε δει, είχε σταματήσει κι αυτός. Κοιτάζονταν.

Ξανάγινε αμέσως αυτός που ήτανε και πρωτύτερα: ένας φαντάρος που είχε κιόλας δύομισι χρόνια πόλεμο, που είχε έναν πολεμικό σταυρό, που είχε αφήσει το τουφέκι του στο δέντρο.

Δεν μπορούσε να καταλάβει αν αυτός αντίκρυ του ήτανε από τους δικούς του ή από τους Άλλους. Πώς να το καταλάβει; Ένα κεφάλι έβλεπε μονάχα. Μπορούσε να 'ναι ένας από τους δικούς του. Μπορούσε να 'ναι ένας από τους Άλλους.

Για μερικά λεπτά, και οι δυο τους στέκονταν ακίνητοι στα νερά. Τη σιωπή διέκοψε ένα φτάρνισμα. Ήταν αυτός που φταρνίστηκε, και κατά τη συνήθειά του βλαστήμησε δυνατά. Τότε εκείνος αντίκρυ του άρχισε να κολυμπάει γρήγορα προς την αντίπερα όχθη. Κι αυτός όμως δεν έχασε καιρό. Κολύμπησε προς την όχθη του μ' όλη του τη δύναμη. Βγήκε πρώτος. Έτρεξε στο δέντρο που είχε αφήσει το τουφέκι

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

του, το άρπαξε. Ο Άλλος, ό,τι έβγαине από το νερό. Έτρεχε τώρα κι εκείνος να πάρει το τουφέκι του.

Σήκωσε το τουφέκι του αυτός, σημάδεψε. Του ήτανε πάρα πολύ εύκολο να του φυτέψει μια σφαίρα στο κεφάλι. Ο Άλλος ήτανε σπουδαίος στόχος έτσι καθώς έτρεχε ολόγυμνος, κάπου είκοσι μέτρα μονάχα μακριά.

Όχι, δεν τράβηξε τη σκανδάλη. Ο Άλλος ήταν εκεί, γυμνός όπως είχε έρθει στον κόσμο. Κι αυτός ήταν εδώ, γυμνός όπως είχε έρθει στον κόσμο.

Δεν μπορούσε να τραβήξει. Ήτανε και οι δυο γυμνοί. Δυο άνθρωποι γυμνοί. Γυμνοί από ρούχα. Γυμνοί από ονόματα. Γυμνοί από εθνικότητα. Γυμνοί από τον χακί εαυτό τους.

Δεν μπορούσε να τραβήξει. Το ποτάμι δεν τους χώριζε τώρα, αντίθετα τους ένωνε.

Δεν μπορούσε να τραβήξει. Ο Άλλος είχε γίνει ένας άλλος άνθρωπος τώρα, χωρίς άλφα κεφαλαίο, τίποτα λιγότερο, τίποτα περισσότερο.

Χαμήλωσε το τουφέκι του. Χαμήλωσε το κεφάλι του. Και δεν είδε τίποτα ως το τέλος, πρόφτασε να δει μονάχα κάτι πουλιά που φτερουγίσανε τρομαγμένα σαν έπεσε από την αντικρινή όχθη η τουφεκιά, κι αυτός, γονάτισε πρώτα, ύστερα έπεσε με το πρόσωπο στο χώμα.

Αν θέλεις να λέγεσαι άνθρωπος(ποίημα), Τάσου Λειβαδίτη

Αν θέλεις να λέγεσαι άνθρωπος

δεν θα πάψεις ούτε στιγμή ν'αγωνίζεσαι για την ειρήνη και για το δίκαιο.

Θα βγείς στους δρόμους, θα φωνάζεις, τα χείλια σου θα ματώσουν απ' τις φωνές

το πρόσωπό σου θα ματώσει από τις σφαίρες - μα ούτε βήμα πίσω.

Κάθε κραυγή σου μια πετριά στα τζάμια των πολεμοκάπηλων

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Κάθε χειρονομία σου σα να γκρεμίζει την αδικία.

Και πρόσεξε: μη ξεχαστείς ούτε στιγμή.

Έτσι λίγο να θυμηθείς τα παιδικά σου χρόνια

αφήνεις χιλιάδες παιδιά να κομματιάζονται την ώρα που παίζουν ανύποπτα στις
πολιτείες

μια στιγμή αν κοιτάξεις το ηλιοβασίλεμα

αύριο οι άνθρωποι θα χάνονται στη νύχτα του πολέμου

έτσι και σταματήσεις μια στιγμή να ονειρευτείς

εκατομμύρια ανθρώπινα όνειρα θα γίνουν στάχτη κάτω από τις οβίδες.

Δεν έχεις καιρό

δεν έχεις καιρό για τον εαυτό σου

αν θέλεις να λήγεις άνθρωπος.

Αν θέλεις να λήγεις άνθρωπος

μπορεί να χρειαστεί ν' αφήσεις τη μάνα σου, την αγαπημένη
ή το παιδί σου.

Δε θα διστάσεις.

Θ' απαρηνηθείς τη λάμπα σου και το ψωμί σου

Θ' απαρηνηθείς τη βραδινή ξεκούραση στο σπιτικό κατώφλι
για τον τραχύ δρόμο που πάει στο αύριο.

Μπροστά σε τίποτα δε θα δειλιάσεις κι ούτε θα φοβηθείς.

Το ξέρω, είναι όμορφο ν' ακούς μια φουσαρμόνικα το βράδυ,
να κοιτάς έν' άστρο, να ονειρεύεσαι

είναι όμορφο σκυμένος πάνω απ' το κόκκινο στόμα της αγάπης σου

Να την ακούς να σου λέει τα όνειρα της για το μέλλον.

Μα εσύ πρέπει να τ' αποχαιρετήσεις όλ' αυτά και να ξεκινήσεις

γιατί εσύ είσαι υπεύθυνος για όλες τις φουσαρμόνικες του κόσμου,

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

για όλα τ' άστρα, για όλες τις λάμπες και
για όλα τα όνειρα
αν θέλεις να λέγεται άνθρωπος.

Αν θέλεις να λέγεται άνθρωπος
μπορεί να χρειαστεί να σε κλείσουν φυλακή για είκοσι ή
και περισσότερα χρόνια
μα εσύ και μες στη φυλακή θα θυμάσαι πάντοτε την άνοιξη,
τη μάνα σου και τον κόσμο.
Εσύ και μες απ' το τετραγωνικό μέτρο του κελιού σου
θα συνεχίσεις τον δρόμο σου πάνω στη γη .
Κι' όταν μες στην απέραντη σιωπή, τη νύχτα
θα χτυπάς τον τοίχο του κελιού σου με το δάχτυλο
απ' τ' άλλο μέρος του τοίχου θα σου απαντάει η Ισπανία.
Εσύ, κι ας βλέπεις να περνάν τα χρόνια σου και ν' ασπρίζουν
τα μαλλιά σου
δε θα γερνάς.
Εσύ και μες στη φυλακή κάθε πρωί θα ξημερώνεσαι πιο νέος
Αφού όλο και νέοι αγώνες θ' αρχίζουνε στον κόσμο
αν θέλεις να λέγεται άνθρωπος

Αν θέλεις να λέγεται άνθρωπος
θα πρέπει να μπορείς να πεθάνεις ένα οποιοδήποτε πρωινό.
Αποβραδís στην απομόνωση θα γράψεις ένα μεγάλο τρυφερό
γράμμα στη μάνα σου
Θα γράψεις στον τοίχο την ημερομηνία, τ' αρχικά του ονόματος σου και μια λέξη :
Ειρήνη

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

σα να γραφες όλη την ιστορία της ζωής σου.

Να μπορείς να πεθάνεις ένα οποιοδήποτε πρωινό

να μπορείς να σταθείς μπροστά στα έξη ντουφέκια

σα να στεκόσουνα μπροστά σ' ολόκαιρο το μέλλον.

Να μπορείς, απάνω απ' την ομοβροντία που σε σκοτώνει

εσύ ν' ακούς τα εκατομμύρια των απλών ανθρώπων που

τραγουδώντας πολεμάνε για την ειρήνη.

Αν θέλεις να λέγεσαι άνθρωπος